

A romantic couple is shown in profile, embracing and kissing on a sandy beach. The man is wearing a plaid shirt and the woman is wearing a white cable-knit sweater. The background features a calm sea and a forested hill under a warm, golden sunset sky. A semi-transparent grey circle is positioned in the lower right, containing the author's name and the book title.

Mihail Kogălniceanu

Iluzii pierdute.
Un întâi amor

Iluzii pierdute. Un întâi amor

Mihail Kogălniceanu

Editura Bestseller

Imagine: Solominvictor/Shutterstock.com

//bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii

de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

ILUZII PIERDUTE

Într-o seară de iarnă sau de primăvară, zău nu ți-oi ști spune, pentru că nu sunt astronom, dar știu că era în mart, era adunată o mică societate alcătuită de tineri și de dame asemenea tinere; este de prisos să spun că erau și frumușele. Această societate era în Iași, într-o uliță al căreia nume nu ți l-oi spune, fiindcă eu însumi nu-l cunosc. Știut este geograficește și statisticește că capitalia Moldaviei nu samănă în nimică cu celelalte capitalii blagoslovite de Dumnezeu. Iașii, oraș vestit prin feredelul turcesc, prin cârnații lui Carigniani, prin apa de la Păcurari, prin vorba nemțească a lui Regensburg și prin plăcintele răposatei madamei dumisale, prin ruinele lui Ipsilant, prin minunatele păpușe ce tot anul se văd ziua, iar de la Crăciun și până la lăsatul secului și noaptea, prin o berărie nemțească, prin lărgimea și frumuseța ulițelor, prin o fabrică de chipuri de ipsos, prin arhitectura bordeielor și baracelor sale, Iașii, centrul civilizației, a literaturii și a gunoiului Moldaviei, are ulițe, dar mai nici una cu nume, are optzeci de mii de trupuri, dar nici măcar zece suflete, are poduri prea frumoase și n-are măcar un pârau; căci, cu toată bunăvoința ce am de a lăuda tot ce-i patrie și a patriei, totuși nepărtinirea mă oprește să numesc Bahluiul alt fel decât o mare sau o mlaștină, una și alta după timp sau vreme, după săcetă sau umezală. Iașii, care îi orașul cel mai frumos din lume când îl vezi de departe, sau când îi întorci dosul, este locuit între alte nații de armeni, cai, jidani, câini, țigani, boi, din care, după etimologia învățatului Dionisachi Fotino, se trag și boierii [1]; mai este locuit și de o mână de claponi care fac mai mult vuiet — și mai puțin lucru — decât toate celelalte bipede, dar nu ți-oi spune

numele lor, pentru că am mâncat odată papara și am hotărât să fiu discret. Iașii este locuit de toate aceste noroade, seminții, dobitoace și vietăți, și lucrul cel mai rar ce întâlnești în capitalia Moldaviei este un moldovan. Și-apoi trebuie să știți că, pentru scriitorii români, aceste ulițe anonime au un mare folos. Ele te mântuie de o mulțime de uri moștenitoare ca discordia lui Atreu și a lui Tiest, ca a troadenilor și a elinilor, sau, dacă vrei o comparație mai nouă, ca sfada ghelfilor și a ghibelinilor. Sunt acum vro doi ani când, într-un articol scos din Paris ou le Livre des cent et un, am tradus La rue Poissoniere, slovă după slovă, prin Păscărie, nu mi-am aprins paie în cap? Nu s-au sculat împotriva mea locuitorii din Păscărie cu pretenție că i-am atacat în cinstea lor și cereau cu topuzul ca să fiu spânzurat ca Petrariul, pe șesul Frumoasei? Atâta ar mai trebui bieților literați, să împodobeze cu aeronautica lor, sau mai moldovenește cu plutirea lor în aer, serbarea vreunui iarmaroc și să slujească de pildă pacinicilor locuitori. Cum îți spuneam, societatea noastră se afla într-o uliță fără nume. Ea se alcătuia de cinci tinere dame și demuazele, de vro trei bărbați însurați și de vro patru tineri, sau holtei, cum se zice la țară. Prin un fenomen neobicinuit în pocita capitalia noastră, societatea aceasta era singură în felul ei. Bărbații nu erau zulari și nu vedeau în fieștecăre pe minotaurizatorul lor, cum zice dl. de Balzac, adică, românește, pe împodobitorul capului lor. Tinerii asemenea nu aveau pretenția, ca Don Juan, să găsească în fieștecăre femeie sau fată o izbândă a duhului, a frumuseții și a manierelor lor. Declarațiile lor nu zburau în dreapta și în stânga, chipul cel mai nesmintit de a se face nesuferit tuturor femeilor. Damele erau îmbunătățite cât se poate, însă nu erau prude, plaga societății noastre.

Dacă ești get-beget moldovan, dacă nu ești neologist, dacă nu ești abonat la nici o foaie

românească, negreșit că cu un aer oțărât mi-i întreba ce-i prudă? Și eu, cu tot respectul ce trebuie să aibă un scriitor dinaintea unui public așa de învățat ca al nostru, ți-oi răspunde că pruda, prude, este un cuvânt franțuzesc, care românește n-are nume, dar însemnează o femeie a căreia numai urechile, rareori și ochii, îi sunt curate, care suferă tot, numai să nu-i zici pe nume, care, când vede *Passé-minuit* la teatru, sau se trage în fundul lojiei, sau își astupă urechile și fuge cât poate, strigând: "Ah, ma chère! quelle pièce de cabaret!" Și, când merge acasă, știți ce face sfânta, curata, îmbunătățita prudă? Scrie amoretatului ei, sau amoretatilor ei, pentru că de multe ori se întâmplă că pruda are mai mulți amorezați, să vie să beie ceai cu dânsa și să...; și până când amoretatul sau amoretatii vin, citește: *Les amours du chevalier de Faublas* și *Les liaisons dangereuses*.

Societatea noastră avea încă un mare avantaj asupra tuturor strângăturilor și adunăturilor ce iășenii binevoiesc a le decora cu nume de societate, care, după ideea mea, este numai produsul civilizației; și, după cum este știut, civilizația este departe de o țară unde se află oameni ce pot zice ziua mare: "Astăzi am vândut sau am cumpărat atâte suflete de țigani." Stăpâna casei nu era tirană, nu vroia să domneze conversația. Pretențiile sale nu se întindeau ca ideile, prejudețele, sentințele dumisale de filozofie, de eleganță, de bon ton, de savoir vivre, să slujască de pravilă adunării întregi. După pruderie, prezumția, sau cum aș zice trufia, este cea mai mare rană a societății noastre. Fieștecare bărbat, fieștecare femeie se socotea fenixul sexului său. Bărbații se socot diplomați, administratori, legislatori, oșteni, magistrați, artiști, pân' și oameni cu duh, pân' și patrioți și oameni cinstiți. Damele asemenea, mai ales acele care au fost până la Viena sau și măcar până la Lemberg, se socot cele întâi dame din lume; se socot cu duh, cu frumuseță, cu

talent; au mai ales pretenția a cunoaște a fond arta salonului, l'art du salon, cum zic dumnealor, și cu toate aceste duhul dumilorsale stă în cancanuri de târgușoare, în niște proaste clevetiri, în colibeturi împrumutate din colecții de anecdote și de bons-mots ; frumuseța dumilorsale este postișă ca și formele ce subjugă inimile bieților neispitiți; frumuseța și formele le sunt aduse în cutii de la Paris împreună cu capelele și rochiile [2], iar talentul dumilorsale este a face manevre cu lorgneta, a lovi două tușe pe piano și a zugrăvi fața dumilorsale. Cât pentru arta salonului, pentru meșteșugul de a bine primi, puține cuvinte îmi vor fi trebuincioase spre a arăta ce însemnează acest talent de curând introdus. Artă salonului însemnează în Iași pretenția ca fieștecăre persoană ce intră într-o casă unde stăpâna ține salon să-și depuie la ușă vrednicia, caracterul și opiniile și să se hotărască a nu fi decât papagalul damei de gazdă. Acela care ar îndrăzni să arate vro idee neatârnată se pune în primejdie de a vedea pe gazdă că-i întoarce dosul: maniere toute neuve de faire les honneurs de son salon. Pruderia, dar și tirania stăpânei casei lipsea cu totul din societatea-modelă care o expunem cinstiților și învățaților noștri cititori, ce se alcătuiesc negreșit dintr-o înaltă nobleță și dintr-un respectabil public, vorbe întrebuințate și puse a l'ordre du jour. Fieștecăre își spunea slobod opinia sa; împotrivirile nu ieșeau niciodată din regulile armoniei. O conversație interesantă, cu duh, domnea în salon. Însurații, deși însurați, nu lipseau de a fi și oameni plăcuți. Domnișorii neînsurați, într-o rivalitate ușoară, făceau asalt de duh și contribuau la plăcerea obștească; nimine însă nu căuta a domni asupra altuia prin însemnări atingătoare, nimine nu venea la personalități cum îi obiceiul pământului. Damele ca castelanele din veacul de mijloc erau judecătore și, prin dulcele lor zâmbet, răsplăteau pe acei care se deosebeau mai mult, iar prin

reflecțiile lor de bun gust, fine și drepte, înviau societatea.

O adunare cât de bine alcătuită să fie, dacă nu va avea și femei, va fi totdeauna monotonă și urâtă. O adunare fără femei este ca o grădină fără flori, ca un bărbat fără barbă și musteți, ca o zi fără soare, ca o gazetă fără abonați, ca un șes fără verdeață, ca un teatru fără public, ca versuri fără poezie, ca o viață fără iluzii, ca un judecător fără procesuri, ca un tânăr fără amor și, în sfârșit, ca toate comparațiile din lume. Femeile singure au talentul să însuflețeze conversația, să-și înalțe închipuirea până în al noulea cer dacă este un al noulea cer. O adunare cu femei te face de-ți uiți grijile vieții, chinurile ambiției, lipsa bogăției, nemulțumirile politicii. Fruntea ți se dezbârcește, te uiți, te socoți în vrâstă de optsprezece ani, fără supărări, fără necazuri, slobod și fericit. Femeile sunt poezia vieții noastre, femeile, zic, dar lucru cel mai rar ce găsești în Moldova sunt femeile. Găsești de ajuns mame, neveste, văduve, fete, slute, șchioape, chioare, vornicese, bănese, pitărese, negustorițe, băcălițe, țigance și alte asemenea creaturi ce se nasc, cresc, se mărită, fac copii și mor. Dar femei, asta-i cam greu.

Dar poate mi-a zice un pedant, ce fel de fleacuri vorbesc, și oare tot ce nu-i bărbat nu-i femeie?

Cu respectul ce trebuie să am dinaintea diplomei dumisale, eu voi răspunde: "Nu! Femeia, în lexiconul meu, însemnează o ființă gingașă, slabă, dragălașă, frumoasă, făcută din flori, din armonie și din razele curcubeului, capricioasă, ră câteodată, bună mai multe ori, o ființă făcută pentru amor, menită a pune în lanțuri pe eroii cei mai neînduplecați, care pentru un zâmbet te face de-ți vinzi viața din astă lume, și partea din rai din cealaltă lume, care are un suflet ce înțelege tot ce este frumos, care pentru cel mai mic lucru câteodată plânge și altă dată îi în stare să-și jărfească viața, care îi destoinică să facă faptele

cele mai mari, care când îi blândă ca o turturică, când turbată ca o leoaică, care când îi crudă, când miloasă; femeia este un amestec de grații, de bunătate, de răutate, de duh, de cochetărie, de slăbiciuni și de tărie, a căreia mai toată viața se mărginește întru a iubi și a fi iubită; o femeie, în sfârșit, este un ceva ce nu se poate nici descrie, nici numi, nici hotărî matematiceste, un ceva ce este cel mai rar lucru din Moldova, mai rar, dacă se poate, decât cinstea, patriotismul și amorul, care vrea să zică foarte mult". Dar tot acel pedant, critic, aspru și material, mi-a zice, iarăși, că nici o țară este în lume unde să se vorbească mai mult de cinste, patriotism și amor, că, prin urmare, cum îndrăznesc a zice că aceste virtuți lipsesc în preadulcea țara noastră? Tocmai pentru că se vorbește așa de mult de dânsule, tocmai de aceea lipsesc, și la zisele mele dau dovezi așa de lămurite ca de două ori două. Sunt mulți care au neconținut cinstea în gură și palmele pe obraz; și așa hotărâsc un problem necunoscut încă în alte țări, adică de a uni cinstea cu defăimarea. Vrei să știi acum cât trage un patriot moldovenesc? Cât n-a fi în slujbă, te va asurzi cu numele de patrie, cu jertfe pentru patrie. Acu pune-l în slujbă, sau, cum zice dumnealui, în chivernisală, și, mult după trei luni, te vei încredința că singura jertfă și singura îmbunătățire ce a făcut patriei a fost să jârfească o pungă deșartă pentru o pungă plină și să-și îmbunătățeze echipajul, adică butca și caii. Și atunci, numai dacă vei avea ceva citire românească și puțină aducere aminte, vei cânta, cu Donici, că are: Pufușor Pe botișor.

De amor nici nu ți-oi vorbi, pentru că aş huli. Amorul, cea mai nobilă din toate patimile, care ațâță la fapte mari, care insuflează eroismul și geniul, care dă idei de cinste și de slavă, care înviază, care farmecă, care aduce pe om într-o lume de visuri, unele mai aurite decât altele, cine-l cunoaște, cine-l slăvește? Amorul în Moldova este

desfătarea simțurilor, dragostea faunilor și a satirilor. A iubi însemnează la noi a se lua, a se schimba, a se lepăda, a se uita, a se îngurlui și a se despărți iarăși, fără ca patima să lase cât de puțină întiparire în inima acelor ce zic că simțesc amorul.

Dar văd, înalto nobleță și respectabile public, că m-am depărtat cu totul de subiectul meu. În loc să vă vorbesc curat și scurt de iluzii pierdute, mă apuc să vă povestesc de atâte bătăgani, de ulițe anonime, de iarmaroace, de Bahlui, de cinste și de iubire de patrie, ca și când dumneavoastră ați avea ceva a face cu cinstea și cu patria. Retro, Satana ! Pardon, pardon, iartă-mă. Înainte de a-ți face narațiunea amorului meu, nu este însă bine să urmez modei și să încep prin clasificarea cunoștințelor omenești, sau cel puțin prin cea mai mică definiție a lumii sau a micului nostru glob, care pășește liniștit împregiurul centrului său de atracție? Însă fiindcă, câteodată, nu băgați în seamă moda, mai ales când se atinge de pedanterie începătorală, mă supun dorinței obștești, vă rog să-mi iertați această digresie și revenons a nos moutons, adică ai să ne întoarcem la iluziile pierdute.

Societatea noastră era adunată într-un salon, a căruia nu ți-oi face descrierea, măcar oricât de a la mode să fie descrierile saloanelor și a mobilelor din capitalie —pentru provinciali, care după asemenea descrieri își oranjăresc saloanele și-și cumpără mobilurile. Două dame erau pe o canape pusă în preajma unei mese, alte două erau pe un lit de repos așezat într-un colț; a cincea damă, pentru care aveam o slăbiciune ceva cam prea fragedă, ședea pe un scaun lângă masă și citea cu colțul ochiului o carte, ce cu multe altele era pusă pe masă: La physiologie du mariage (meditația XVIII: Des révolutions conjugales), carte ce este de prisos să recomand fieștecărui însurat și fieștecărui tânăr ce vrea să intre în breasla predestinaților. Trebuie să știți și asta, că societatea noastră se îndeletnicea și cu literatura națională;

multe baș-dame la această novelă vor zâmbi cu dispreț și vor zice că damele mele negreșit sunt niște băcălițe, căci almintrele cum ar putea să citească cărți moldovenești? Dumnealor însuși rugăciunile de comunicare — dacă se mai comunică

— le fac franțuzește, și cele mai creștine, grecește. Eu, cu toată galanteria ce am totdeauna pentru baș-dame, le voi răspunde că damele mele, măcar că citesc scrieri românești, sunt așa de plăcute și de binecrescute — cel puțin — ca și dumnealor. În primejdie să mă fac de râs, eu voi zice încă și mai mult, că adică între aceste dame erau și unele care cultivau literatura națională și care nu se roșeau a pune pe hârtie ideile lor. La aceste cuvinte negreșit că mulți fashionables vor face unsoubre-saut ca și caii dlui Sullier, ce, par parenthese, are și nișamul la gât, și vor zice cum poate cineva să se numească damă, când s-apucă de meșteșugul autoriei, că rolul femeii este de a iubi și a face bucate, iar nu de a dicta lumii legi și sentenții. Eu sunt de o altă opinie: am slăbiciunea să cred că femeia este făcută pentru altă ceva mai înalt decât a porunci de bucate și a căuta numai prozaicele trebi ale gospodăriei; o socot de o misie mai nobilă în societatea europeană. De aceea, măcar că entuziasmul meu pentru Napoleon covârșește toată comparația, totuși nu pot să-i iert nedreapta ură ce avea pentru Doamna de Staël, numai pentru că era o femeie de geniu. Dar văd că cititorii mei se oțărăsc. Îndată ce cineva hotărăște să scrie, să se tipărească de viu, el nu mai este slobod, este rob; și ca rob trebuie să se supuie publicului, ca ȋiganul armașului — sau nazirului, după noul așezământ [3]. De aceea, cu toate că aș avea încă multe să vă spun de lingușitori, de patrioți pângăriți, de scriitori vânduți, de parveniți mai răi decât toți aristocrații din lume, de tinere cochete, de văduve rele și slute încât veninul le iese pe obraz, și de alte atâte lucruri vrednice de

însemnat ce caracterisesc moldovenii veacului al nouăsprezecelea, totuși mă văd silit să-mi curm reflecțiile și să-ți povestesc curat anecdota mea.

Conversația societății noastre fu întreruptă de un lacheu care aduse "Albina românească". O damă, cea mai frumoasă, a căreia nu ți-oi spune numele, ca să nu se mânie celelalte, luă foaia și citi: Iluzii pierdute.

La aceste cuvinte magice, toți, bărbați și femei, răsăriră ca prin o lovire electrică. Iluzii, cine nu le-a avut, cine nu s-a legănat cu înșelătoarele lor făgăduințe!

Ministrul în palatul său, săracul în colțul uliței, de câte ori nu-și adorm prin năluciri, unul grijile bogăției, altul suferințele foamei și a frigului?

Care fată la vârstă de șasesprezece ani nu-și face o lume de iluzii, care nu crede că-și va uni viața cu un tânăr înzestrat cu toate însușirile trupului, a inimii și a duhului, trei însușiri pe care mai niciodată nu le are adunate un bărbat. Însă vai, săraca fată, iluziile sale se pierd în puțin ca fumul în atmosferă. Vine o vreme când deodată, fără știre, fără voința sa, se vede jertfită dumnezeului zilei, interesului; mai niciodată inima ei nu este în conglăsuire cu voința părinților. Câte fete, dacă ar fi putut alege după placul lor, s-ar fi făcut soții îmbunătățite, mame fragede, podoaba societății? Dar asta nu se-ntâmplă mai niciodată. Porunca părinților le aruncă în brațele unor modârlani neciopliți, dar prețioși pentru că-s plini de bani, pentru că au moșii, au stare. Iar dacă au însușiri de a face pe o femeie fericită, cine mai întreabă? Săraca fată, ce grozavă zi trebuie să fie pentru dânsa ziua nunții sale, când știe că tinerețile sale, că frumusețea sa, că comoarele ascunse ale inimii sale are să le jertfească unui bărbat ce nu-l suferă, când sărutările sale pline de desfătare, cuvintele sale de frăgezie, dezmierdările sale, glasul ei, amorul ei, a să fie silită să le arate, să le hulească cu un modârlan sau cu un bătrân; atunci, adio

toate visurile ei de aur, adio iluziile sale; în puțin, crinul și rozele feții sale se fac nevăzute, inima i se zbârcește, obrazul i se acoperă de o pieleță de săftian, trupul și sufletul ei îmbătrânesc înaintea vârstei și se face o mașină care mănâncă, merge, doarme, cască, este în stare de a vorbi numai de câte torturi a făcut, câte dulceți are, câți viței i-a fătat, câți cucoși a claponit; aceasta este soarta fieștecărei tinere, aceasta este isprava iluziilor ei. Săracilor fete, voi care sunteți poezia vieții noastre, căci în cărțile poezilor noștri numai poezie nu se găsește, voi, care ați trebui să trăiți numai într-o atmosferă mirositoare, să călcați numai pe roze, să auziți numai cântece de mirare și de amor, ce a făcut din voi interesul și nedreapta societate? Care tânăr, când intră în lume la vârsta de douăzeci de ani, nu se socoate a fi odată slava concetățenilor săi, mândria părinților săi și a iubitei sale; în nălucirea sa el se vede cinstit, căutat, iubit de o femeie, după moarte pentru patrie, cea mai mare fericire pentru un tânăr; glasul său tună, strică năravurile cele rele, îndreptează abuzurile, pana sa, hărăzită numai adevărului, omoară minciuna și răstoarnă pe lingușitori — și, când se trezește, se vede singur, vândut de prietenii săi, prigonit, lepădat pentru niște dobitoace a căroră limbă nu știe decât a linguși și a căroră trup nu se poate ținea decât în triumghi. Și așa, înainte de douăzeci și patru de ani, el își vede răpite toate iluziile sale, deznădăjduirea îi rămâne singură tovărășită credincioasă. Nu mai crede în nimică. Viața atunce pentru dânsul este sfârșită, căci ce este viața fără iluzii? Dar simtimentalitatea m-a apucat fără voia mea. Cât pe ce eram să-ți spun o istorie adevărată, când m-am îndatorit să-ți spun o anecdotă, născută în închipuirea mea. Eu nu scriu ca să te fac să plângi. Trebuie să te fac să râzi; și, chiar dacă inima mi-i seacă, dacă râsul, expresia fericirii, este depărtat de buzele mele, trebuie să râd, dacă vreau să fiu citit.

O damă se puse a citi iluziile pierdute a dlui V... A..., un tânăr ce face excepție dintre ceilalți tineri, îndeletnicindu-se cu literatura românească, într-o vreme când ea nu înfățișează cel mai mic avantaj adeptilor ei — dimpotrivă. Dumnealui V... A... era în societatea noastră. Toate damele, după ce căinară neghiobia bietului Marmon și decepția constesei de N..., începură a povesti fieștecă ceva din iluziile lor; toate aceste povestiri aveau o naivitate, o grație ce nu se găsesc în cei mai vestiți scriitori ai noștri. Femeia singură știe a povesti. Toate aceste femei, când ne arătau pierdutele lor iluzii, mi se părea că le vedeam iarăși fete tinere, naive, nevinovate, bogate de toate visurile; fața lor lua o expresie de fericire ce le era neobicinuită; dar, în puțin, realitatea se întorcea, fetele se prefăceau în Madam A., Madam B., Madam C., adică grijile, supărările căsătoriei, decepțiile se așezau iarăși pe fruntea lor. Ochii pierdeau focul lor, și urâtul, boala ce omoară la noi toate facultățile, se zugrăveau în toate mișcările lor.

În sfârșit, unele din dame hotărâră ca fieștecă tânăr să spuie ceva despre iluziile sale, pe urmă să le puie pe hârtie și, chiar dacă n-ar fi autor, să le publice.

Când rândul meu veni, iată ce povestii; și să n-am parte de nimică, să nu găsesc niciodată scaun la teatru, capul să nu mi se razime niciodată pe sânul unei femei, să nu-mi vie niciodată droșca la deal unde șed, soarele să nu aibă raze pentru mine, vânatul să nu iasă niciodată înaintea puștii mele, dacă tot ce spun îi adevărat, sau nu-i adevărat.

Mesdames — am început a vorbi cu un ton profesoral — iluziile care le-am pierdut sunt de trei feluri: iluzii politice, iluzii literare, iluzii de amor. De cele dintâi nu vă voi spune nimică, pentru că nimică nu este mai urât de a vorbi damelor decât de politică. Atâta vă voi spune că, înainte de a ajunge încă în Iași, le-am pierdut toate. Iluziile mele literare au ținut mai mult; când

veneam de la universitate, capul îmi era plin de planuri, unele mai bune decât altele; vroiam prin literatură să prefac năravurile, să introduc în patria mea o nouă viață, noi principii. În nebuna mea prezumție, ce se putea ierta numai ideilor copilărești ce aveam atunci, mă socoteam c-oi ajunge odată a fi un Prometeu. Dar aceste planuri le făceam la 1 mart 1838, și la 1 mart 1841 ele toate se încheiau în publicarea unui "Calendar" mare de perete, pe anul 1841, tipărit cu Patent Hagar-teasc de fier. Vremea este prea scurtă ca să vă povestesc cum din Prometeu m-am prefăcut în Mathieu Landsberg sau, cum am zice, în călindărar de Buda. Atâta vă voi mai zice că acum de curând am mai publicat — împreună cu dl C. N., un alt Prometeu manqué ca și mine — o carte care, răsturnând toate puterile așezate, călcând în picioare toate pravilele primite de adunare și de obiceiul pământului, are să facă o revoluție strașnică în toată Moldova -întru chipul de a face friganele și găluște; vreau să vorbesc de o colecție de 200 de rețete de feluri de bucate [4], care are să ne facă cea mai mare reputație — între bucătărițe — și viitorimea recunoscătoare ne va da negreșit frumosul nume de: introducătorii artei culinare în Moldova. Suntem mulțumiți și cu atâta. Acum pregătesc o tractație asupra filozofiei broaștelor Bahluului. După aceste puteți vedea că mă îndeletnicesc cu scrieri vrednice de veacul luminat în care avem norocire să viețuim. Vă voi vorbi, dar, numai de iluziile mele de amor; și aceste-s de mai multe feluri; în astă sară, vă voi spune numai decepția celui întâi amor ce am simțit în viața mea.

ÎNTÂIUL AMOR

La anul 1833 — după cumplitul bici al holerei, care a trimis înainte de vreme atâte suflete în iad, sau în rai, zău nu voi ști spune — părinții mei, cu toată familia, se trăsese într-un ținut. Eu eram atunci de patrusprezece pe cincisprezece ani, tocmai în acea vârstă când copilul trece ca să facă loc tânărului. Natura pentru mine începuse a se arăta mai frumoasă; zorile răsăritului și crepusculul apusului sfântului Soare avea pentru mine un farmec ce nu simțisem încă dinaintea nici unei din mărețele priveliști ce Dumnezeu a așezat; galsul privighetorilor avea note mai melodioase; inima-mi începuse a simți. Când vedeam o femeie, numai ceva să fi fost frumoșică, pentru că totdeauna am avut o mare slăbiciune pentru frumusele, un foc necunoscut îmi aprindea tot sângele, care mi se repezea la cap; puțin după aceea tulburare, mă simțeam stăpânit de un leșin total. Tatăl meu mă pusese atunci într-un pansion, așezat nu departe de scaunul isprăvniciei, pe vârful unui deal romantic, a căruia toată culmea, până în vale, era acoperită cu un frumos reuiu, ce odată fusese un parc englez. Pansionul acela atunci se deschisese, și eu fusei cel întâi ajuns dintre școleri. Când, sara, fusei chemat la masă, zării în preajma mea a copiliță frumoșică ca un înger. Ea era fata unui profesor de limba grecească. Numele ei vă voi spune că era Niceta sau cam pe aproape. Ea era cu un an mai mare decât mine. Pentru un amoret, iubita sa este cea mai frumoasă femeie, podoaba naturii, perla lumii. De aceea vă voi spune și eu că niciodată o ființă mai frumoasă n-a ieșit din mâinile lui Dumnezeu, niciodată soarele n-a văzut o talie mai grațioasă decât a Nicetei; părul ei blond ca aurul a fost singurul păr blond care am iubit în

viața mea; părul castaniu este patima mea. Fața ei era rotundă și albă ca puful unei lebede. Comparația îi cam obicinuită, dar mi-ți ierta că alta mai poetică nu-mi vine sub pană. Sprâncenele ei erau negre și ochii albaștri; judecați, dar, ce minune era. Ce era însă în ea mai fermecător decât toate erau buzele ei mai frumoase decât două frunze de roze. De aș fi Lamartine sau Victor Hugo, tot n-aș fi în stare să vă fac o descriere adevărată de acele buze. Pieptul ei era un paradis, și îngerii înșiși nu și-ar fi ales un alt lăcaș, dacă ar avea voie să-și lase vecinicul cer și să caute un cvartir mai pământesc. Când mă uitam la buzele ei, mă făceam roșu ca un bujor și rămâneam încremenit, înlemnit, după cum îți vrea. Piciorul și mâna ei erau a unei copile de șapte ani. Glasul ei trebuia să fie mai dulce decât a serafimilor; trebuia, zic, pentru că până acum n-am auzit încă glasul unui serafim, prin urmare nu pot judeca dacă-i dulce sau ba. Dar așa spun toți și, cum știți, vox populi, vox Dei. Domnule S., mă rog iartă-mă că te fur. Ce am simțit în noaptea cea dintâi ce am petrecut în pansion, puteți singuri să vă închipuiți; toți care ați avut un întâi amor, sau o slăbiciune căreia îi dați un asemenea pompos nume, veți judeca dacă am putut închide ochiul. Mâna Nicetei îmi sta pe piept, ochiul ei era ținut asupra mea cu o expresie nespusă de amor, buzele ei, fermecătoarele ei buze, îmi zâmbeau. O! era o fericire din paradis; păcat numai că era în vis. A doua zi am început a lua lecții și, o bonheur, o joie ! deodată văzui pe fetiță că veni și se puse la masa studiilor în preajma mea; fiindcă numai ea și eu eram încă în pansion și că talia și vrâsta mea nu vădea încă un răpitor de inimi, profesorul — nu tatăl ei -ne pusese într-o clasă. De ce nu mai sunt asemenea pansioane, cu așa frumoșele camarade. Astăzi, cât de bătrân sunt, tot aș vroi să mă fac iar școlar; și n-aș ieși din asemenea institut — decât ca să mă duc la groapă. Metoda Jacoto începuse

atunci a fi de modă: ea fu introdusă și în pansionul nostru. Așa, îndată ce am intrat în clasă, Niceta și eu am primit de la profesor câte o carte franțuzească; era evanghelia acestei sisteme de învățătură, *Les aventures de Télémaque*, fiul lui *d'Ulysse*, adică *Întâmplările lui Telemah*, fiul lui *Ulise*. Această carte trebuia s-o învățăm toată pe de rost, ca pe urmă, după metoda ei, să putem face și compuneri. Și așa cele întâi ochiri de amor, din partea mea mai rușinoase, din partea Nicetei mai îndrăznețe, le-am schimbat când repetam în glas mare începutul cărții întâi: "*Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse; dans sa douleur, elle se trouvait malheureuse d'être immortelle. — Sa grotte ne résonnait plus de ses chants*" etc.

Aceste frumoase linii, după opt ani trecuți, le știu încă de rost, nu adică pentru că am o bună memorie, dar pentru că *Telemah*, cartea pe care o iubesc mai mult, îmi aduce aminte de cele întâi mișcări de amor ce am simțit în tinerețea mea.

Când eu ziceam *Calipso*, mă uitam la dânsa; când ea zicea *Telemah*, se uita la mine. Săracul bietul *Fénelon* nu știa el că nemuritorul său poem a să slujască odată de declarații de amor; în puțin, amorul nostru se suia în diapazon, și așa, unindu-ne glasul ca într-o imnă cerească, cu o frăgezie nespusă, strigam în gura mare: "*Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulisse*" etc., etc.

Damele m-or socoti fat, lucru ce sunt cel mai puțin din lume, când le voi spune că, măcar că *Niceta* îmi arăta toată bunăvoința, eu tot nu îndrăzneam să-i fac o formalnică declarație a sentimentelor mele, prelud neapărat a amorului fieștecărui colegian. În sfârșit, tocmai după ce am învățat pe de rost cele dintâi șase cărți, adică a patra parte din *Întâmplările lui Telemah*, m-am hotărât să-i scriu și să-i zugrăvesc văpaia mea, cuvinte adoptate astăzi în loc de expresia a iubi. Dar, pentru ca ascultătorii mei și mai ales ascultătorițele mele să nu rămâie în mirare despre

un asemenea pas, trebuie să vă povestesc lucrurile de ceva mai departe.

Puțin după sosirea mea, pansionul a început a se împli de elevi, veniți din toate părțile Moldaviei, mulți mai vrâstnici decât mine, mulți mai învățați decât mine în tainele amorului; dar, prin contrast, eu eram cel mai învățat în limbile franceză, nemțască și elină, măcar că din această de pe urmă nu știu acum măcar două cuvinte; în geografie, gramatică, compoziție și în istorie nimene nu mă întrecea. De aritmetică nu zic nimic; eram cel de pe urmă; și nici până astăzi încă nu știu nici a aduna, nici a înmulți. Aceasta mi-a stricat foarte mult, căci tocmai adăria și multiplicăria sunt foarte folositoare în țara noastră. Fericit acela care știe ce însemnează semnele și un an de slujbă pentru dânsul este ca trei pentru alții. Eu, la sfârșitul anului, totdeauna mă trezesc cu în pungă. Cum vă spuneam, eu eram cel mai întâi din pansion în învățături; și astăzi este știut obștește ce însemnează învățătura în pansioane, instituturi, gimnaze, colegiuri, academii și cum îi vrea să le botezi: a ști mult pe de rost ca un papagal, a scrie o față cu mai puține greșeli de ortografie, asta este învățătura. Cu toate acestea, eu eram tare mândru de cunoștințele mele; măgulitoarele deosebiri ce-mi făceau profesorii, respectul ce-mi arătau școlerii îmi înflase trufia; mă socoteam un om mare. Însă această iluzie o aveam numai în clasă; cum ieșeam la recreație, omul cel mare, adâncul învățat, îndată se vedea foarte mic. Cei mari vorbeau [despre] femei, vânat, amor, cai, cărți, o limbă ce nu cunoșteam decât prin auz; când mă apropiam de dânsii și vroiam să mă amestec și eu în vorbă, îndată mă vedeam cinstit cu defăimătorul nume de gamin sau pișler, numele cel mai înfruntător pentru un copil care vrea să se arate mare. Văzându-mă, dar, aruncat din societatea celor mari, eram silit să mă amestec cu cei mici și să mă joc a mingea, a babaoarba, a puia-caia, eu care simțeam emoțiile

amorului. Nu pot să vă spun ce sufeream; mic de trup și de vrâstă și mare de inimă, simțeam amorul și mă temeam să nu fiu tratat de copil dacă l-aș exprima. În sfârșit, o împregiurare de căpetenie în viața unui școlar îmi veni în ajutor. La examenul solenal ce se făcu, câștigai cel întâi premiu de limbă franceză. În sunetul muzicii și dinaintea unei adunări numeroase, fui proclamat laureat și coronat cu o cunună de frunze de stejar, făcută chiar de mâinile Nicetei. Dulcineea mea fu față la acea ceremonie. Ziua aceea fu cea de pe urmă a copilăriei mele. A doua zi vrui să fiu și mă trezii bărbat. Jocurile, ideile copilărești se făcuse nevăzute. Nou ducă de Richelieu, vrui să arăt surma parole d'honneur că eram bărbat. Premiile primite la examen îmi dădură curajul să-mi arăt amorul persoanei iubite. Însuflat de mândrie, socotindu-mă un orator de căpetenie, m-am apucat și, pe o coală întreagă, am scris Nicetei o declarație de amor, în termenele cele mai înfocate. Toate comparațiile lumii, toate cuvintele tehnice de filozofie, de retorică, de geografie, de istorie, până și de astronomie, figurau într-acestvinograd epistolar. Biletul dulce

— dacă o coală de hârtie se poate numi bilet — se încheia cu o cerere tremurândă a unui rendez-vous, o cerere care m-a costat trei zile de muncă și de sudoare. La vrâsta mea să cer eu un rendez-vous? Da, cerul trebuia să se acopere cu nouri, soarele trebuia să se întunece, pământul trebuia să se cutremure, casa să pice asupra mea! Din toate aceste nu s-a întâmplat nimic; cerul a rămas senin ca și mai nainte, soarele și-a aruncat obicinuitele sale raze, până când i-a venit ceasul să asfințască, pământul și-a urmat liniștita sa călătorie, și casa a rămas așa de temeinică ca și înainte. Atâta numai că un fecior a căruia îi cumpărasem credința cu doi galbeni luă declarația mea și o dete unei cameriste, cu care era într-o relație cât se poate de strânsă. Credincioasa

cameristă duse îndată biletul la stăpâna-sa.

Niceta, cum am spus, era cu un an mai mare decât mine, și o fată de patrusprezece ani știe mai mult decât un tânăr de optsprezece. Femeia se dezvălește mai degrabă decât bărbatul. Și-apoi în pension erau mai mulți elevi de optsprezece, douăzeci de ani, care nu cereau mai bine decât să arate bunei Nicete toate tainele amorului.

Iubita mea, dar, nu era la cel întâi amor în teorie. Însă patima orbește. În zadar camarazii mei îmi vorbeau de rendez-vous date și primite, de bilețuri trimise și răspunse, eu eram ateul cel mai nătâng. Credeam numai în cuvintele Nicetei. Niceta era pentru mine nevinovăția personificată, era un înger coborât din cer ca să-mi înfrumusețeze viața. Femeia iubită este totdeauna un înger. Să te ferească însă Dumnezeu de acești îngeri mai răi decât toți scaraoțchii; da unde poți? În orice vreme, în orice vrâstă, în orice poziție să te afli, numai o femeie să vreie să-ți strice liniștea, să fii sigur c-a isprăvi. Cât de înțelept, cât de cumpănit și de ispitit să fii, femeia cea mai proastă poate încă să te robească și să-ți arate că ești numai un școlar. Aduceți-vă aminte de povestea iadeșului [5]. Eu din partea mea mărturuesc că niciodată n-am rămas biruitor în asemenea lupte. De câte ori o femeie — se înțelege, frumușică — a voit să mă aibă în lanțurile sale, totdeauna a găsit în mine omul cel mai domol. Ca mielul întind gâtul; în zadar mintea mă sfătuiește să fiu tare, în zadar lumea îmi arată metehnele acelei femei. O iubesc și n-ascult nimic. Acesta este tot răspunsul meu. Ea poate să facă din mine tot ce va voi. Faptele, gândurile, viața mea îs ale ei. Însă tocmai pentru că-mi simțesc slăbiciunea, tocmai de aceea sunt așa de ferit pe lângă dame. Un presimțiment îmi arată premejdia și, fiindcă știu că rar aș găsi o femeie care să știe a prețui abnegația ce-i fac de neatârănarea mea, de aceea trăiesc deoparte și, cu cât alții caută intrigi de amor, cu atâta eu le fug.

Pentru dâșșii, a iubi este o petrecere, o vreme plăcută, pentru mine, a iubi este a suferi. Însă iar egoismul m-apucă, iar îmi vine să vorbesc de eu și de mine. Dar ce să fac; așa am hotărât din începutul povestirii, să vă vorbesc numai de persoana mea. De câte ori am vorbit de alții, chiar adevărat, totdeauna am pățit pozna. De aceea egoismul, fără voia mea, m-a pus în lanțuri și am jurat să nu mai vorbesc decât de mine. Poate așa nu s-a mânia nimene și m-a lăsa să spun adevărul de mine, dacă nu pot să-l spun de alții. Niceta, cum am zis, nu era la cea întâie declarație. Nu vreau să zic că simțise amorul înainte pân' a o cunoaște eu; iubirea mea de sine ar suferi prea mult de aceasta. Dar atâta am aflat că vro doi-trei tineri îi făcuse declarații pe care le primise destul de bine; și numai vina ei a fost dacă n-a vrut să afle și mai mult. Dacă în practică ea nu știa nimic, în teorie cunoștea toate finețele amorului. Pentru dâșsa era un lucru curios să vadă cum un copil de patrusprezece ani, rușinos pot zice mai mult decât o fată, știa să facă amorul.

Niceta primi declarația de amor mai bine decât putui nădăjdui; prin același mesager care-mi dăduse biletul, ea îmi răspunse că-mi dă un rendez-vous la două ceasuri după-miazăzi în odaia cameristei sale.

Expresiile îmi lipsesc ca să vă arăt ce bucurie am simțit la această novelă; fericirea mea era mai mult decât mare. Un rendez-vous, eu să am un rendez-vous la vârsta de patrusprezece ani. Ce trebuia, dar, să fiu, câte inimi trebuia, dar, să răpesc când aș fi avut douăzeci de ani. Toate femeile trebuiau să fie ale mele și, ca un sultan, aș fi avut numai să-mi arunc năframa pentru ca să aleg. Însă și aceasta a fost una din cele mai scumpe iluzii pe care n-am întârziat a o pierde.

În puțin, am văzut că în veacul nostru, și mai ales în capitalia-miniatură a noastră, în acest oraș de sticlă, unde se știe tot ce se face și însuși ce nu

se face, Rişilieuui şi Lovelasii nu mai pot fi învăţătorii tinerilor noştri în arta de a face izbânzi şi că femeile sunt mai cinstitute decât ne sunt înfătoşate prin romanuri.

Aprins de citirea unor asemenea cărţi, unde mai totdeauna amorul se înfătoşează biruitor, unde obicinuît femeia este zugrăvită slabă şi subjugată, fieştecare june când intră în lume socoate că are numai a dori, spre a-şi vedea împlinite toate dorinţele, că are numai să se arate, pentru ca o femeie să-şi uite cinstea, bărbatul, copiii, şi să i se arunce în braţe. Însă lacrimi de sânge varsă când vede că lumea pozitivă se deosebeşte foarte mult de lumea ce a văzut în Paul de Kock şi în Ricard.

La ceasul hotărât, când intrai în odaie, sângele îmi clocotea, vinele tâmpelilor mi se înflase. Socoteam că fruntea a să mi se desfacă. De emoţie nu puteam să mă sprijin pe picioare; aşteptam cel întâi rendez-vous din viaţa mea. Niceta nu venise încă. În puţin însă auzii fâşietul unei rochii de mătăasă; cunoscuî pasul. Înima-mi bătea aşa de tare, încât părea că vrea să saie din loc; pusei mâna ca doar aş putea s-o stăpânesc. Uşa se deschise şi Niceta se arătă. Atunci nu mai ştiui ce face; mai mult din neputinţă, decât din voinţă, genunchile mi se îndoîră şi picai dinaintea ei. Cât ţinu aceasta nu ştiu; atâta numai îmi aduc aminte că mă trezii în braţele iubitei mele. Cu o expresie nespūsă de fericire, mă uitam la frumoşii ei ochi, ţintiţi asupra mea. Ea se plecă şi mă sărută pe frunte — era cu un an mai mare decât mine — şi cu mâna sa îmi da părul de pe cap în laturi. În sfârşit, după o contemplare mută de vro câteva minute, eu rostii aceste cuvinte, tot din întâmplările fiului lui Ulisie: "Ma Calypso"; şi ea, cu un glas dulce ca zefirul primăverii, îmi răspunse: "Mon Télémaque". O! era o poziţie cu totul florenească, căci, după Telemah, cartea cea mai plăcută pentru noi era Florian. Păstorii lui îmbrăcaţi în straie de mătăasă, cu peruci cu pudră, purtând iarna şi vara cununi de

rosae centifolia, vorbind într-o limbă mai corectă decât a filologilor noștri, păstorițele lui cu rochie de gază și de blondă, cu ciuboțele de prunelă, cu noduri de cordele cumpărate de la Miculi de pe atunci, povățuind niște miei cu o lână mai delicată decât matasea, care mâncau numai livand, rozmarin și se adăpau numai cu apă de roze și de mille fleurs, îmi păreau oamenii cei mai fericiți din lume. Dacă n-aș fi fost amoretul Nicetei, aș fi dat tot în lume ca să fiu Nemorin, amoretul Estelei. Atâta iubeam pe Florian, acest adevărat poet al naturii, încât la un Sfântul Vasile, când tată-meu mă întrebă ce daruri vroiam să-mi cumpere, îi răspunsei cu un aer pedant ca când aș fi fost docent în vro universitate: *Les oeuvres completes de M. de Florian, mon pere!* Amorul meu, odată împărtășit, făcu mare pasuri. După un rendez-vous, o sută altele îi urmau. Însă amorul meu era platonice; numai acest fel de amor îmi plăcea, poate pentru că eram numai de patrusprezece ani. Spre a nu fi numit leșău îmi voi scurta povestirea.

Nu vă voi spune, dar, întâlnirile noastre pline de sărutări dulci și de conversații interesante asupra istoriei, asupra geografiei și mai ales asupra iubitorilor noștri Fénelon și Florian. Nu vă voi spune de câte ori așteptam pe Niceta, ascuns într-un poloboc cu orz, ce era pus într-o tindă a pansionului.

Nu vă voi spune plimbările romantice ce făceam amândoi în marele parc al pansionului. Asfințitul soarelui mai ales era pentru noi — precum pentru toți simțitorii amorezi — o priveliște de care nu ne puteam sătura. Muți, strângându-ne de mână, lipiți unul lângă altul, priveam la globul de foc care măreț și sfânt se culca în dosul unor dealuri roditoare și acoperite cu vii; cele de pe urmă raze ale lui veneau de mureau pe fruntea noastră. Așa, într-o contemplație mută dinaintea acestei mari priveliști, rămâneam până când, pe de altă parte, priveam răsăritul lunii, care, ca o mare portocală

de foc, se înălța repede pe bolta cerească. Atunci ne ziceam un fraged adio, ne făgăduiam să ne întâlnim iarăși și ne duceam la culcat. Aceste toate nu vi le spun, dintâi, pentru ca să nu vă fie urât, și al doile, pentru că vreau să fiu discret; și discreția este un pașaport care deschide inimile femeilor și ușile bărbaților.

Însă zilele, săptămânile, lunile treceau; Niceta nu era făcută pentru altă ceva, decât numai pentru a se mira de asfințitul soarelui și de răsăritul lunii, oricât de frumoase sunt aceste priveliști. Și-apoi și eu mă apropiam de cincisprezece ani!!

Amorul nostru ar fi luat o turnură mai întreprinzătoare. Mai că Platon ar fi fost uitat, dacă o întâmplare nepilduită, nevăzută, neauzită, n-ar fi venit să-mi răpească iluziile celui întâi amor.

Eram în dimineața Anului Nou, sau a Sfântului Vasile, cum se zice. Mă găteam să mă duc în târg să-mi văd rudeniile. În vreme ce-mi puneam antereul, pentru că atuncea purtam încă straie asiaticesti, văzui că intră în odaie cameriera Nicetei, de curând tocmită. Trebuie să știți că acea camerieră era o creatură grozavă, scârnavă, gheboasă, șchioapă, numai cu un ochi și par dessus le marché era și mută. Această arătare, de câte ori o vedeam, îmi pricinuia o oțărâre de care mă simțeam cu săptămâna. Muta dracului se apropie de mine și prin semne imi arată că avea să-mi deie ceva din partea duduicăi. Bucuria se zugrăvi pe fața mea; după ideile floranești ce aveam atuncea, socoteam că trebuia să fie ori un buchet făcut după limba florilor, ori vrun suvenir cusut de mâna Nicetei, ori în sfârșit vrun medalion cu o viță de părul ei. Întinsei brațul. Muta își vârî mâna în scârnavul său sân și scoase, ce?... o zaharica înfătoșând o inimă, învelită în gaz și străpunsă cu două bolduri mari în loc de săgeți. Mi-i cu neputință să vă spun turbarea ce am simțit într-acel grozav minunt. Amorul meu atât de curat, de platonic, pe care în imaginația mea îl făcusem așa

de poetic, să-l văd spurcat prin o aluzie așa de prozaică, prin o zaharica scoasă din sânul unei mute, unei arătări! Niceta pe care o socoteam așa de îngerească, așa de înaltă în idei, așa de delicată, să se slujască de o figură întrebuințată, cel mult, de băcălițele de pe Podul Lung. Vro câteva minunte nici nu văzui, nici nu auzii, nici nu simții nimic. Însă când mă trezii, amorul meu era dus pentru totdeauna; și pentru Niceta, pentru fata ce o iubisem așa de curat, așa de sfânt, pe care o poetizasem în închipuirea mea, nu mai simții decât dizgust și dispreț. De atunci n-am mai văzut-o. Iată, mesdames, cum am pierdut, prin o zaharica, iluziile celui întâi amor.

Altul, și eu astăzi aș face-o, ar fi mâncat inima și pe urmă s-ar fi dus și ar fi strâns pe Niceta în brațe tare și zdravăn. Dar atunci eram de cincisprezece ani; poezia și delicatețea inimii erau încă pentru mine o religie.

Eu am sfârșit.

Table of Contents

[Iluzii pierdute. Un întâi amor](#)

[ILUZII PIERDUTE](#)

[ÎNTÂIUL AMOR](#)

Table of Contents

Iluzii pierdute. Un întâi amor	1
ILUZII PIERDUTE	2
ÎNTÂIUL AMOR	14